

VILANOVA I PIERA. CAMÍ A LA PREHISTÒRIA

En 1993 commemorarem, des del Museu de Prehistòria de València, el centenari de la mort de Juan Vilanova y Piera, investigador valencià, catedràtic de Geologia i Paleontologia, i introductor de la ciència prehistòrica en l'Estat espanyol. Figura destacada de la segona mitat del segle XIX, Juan Vilanova y Piera va nèixer a València en 1821, on cursà la carrera de Medicina, tot i que després es va doctorar en Ciències Naturals. Pensionat pel govern espanyol, viatjà a França, Itàlia, Suïssa i Alemanya per tal d'ampliar els seus coneixements sobre geologia i paleontologia i, en tornar a Espanya, s'encarregà de la càtedra creada *ex professo* per a ell en la Universitat Central; impartí la docència en el Museu de Ciències Naturals. Entre les seues aportacions a la prehistòria peninsular destaquem la proposta d'una Edat del Coure entre el Neolític i l'Edat del Bronze, i la defensa de l'autenticitat de les pintures de la cova d'Altamira.

Els actes d'homenatge els van organitzar el Departament de Geologia de la Universitat de València, el Servei d'Investigació Prehistòrica de la Diputació de València i la Reial Societat Econòmica d'Amics del País de València, amb l'objectiu d'aprofundir en el coneixement i la valoració de la seua obra, i de l'estat general de la ciència espanyola de l'època, en concret de la geologia, la paleontologia i la prehistòria. Llavors, i com a arqueòloga del Servei d'Investigació Prehistòrica, vaig formar part del comitè organitzador, de la mà del director del museu, Bernat Martí Oliver, amb el també arqueòleg del SIP Joaquim Juan Cabanilles, i un nodrit equip d'investigadors del Departament de Geologia.

Com a part integrant d'esta institució, aquella fou la primera ocasió en què el meu treball es vinculava a la figura de l'il·lustre valencià Juan Vilanova y Piera, si bé era coneixedora de la seua obra i havia consultat els seus llibres en relació amb el meu projecte de tesi doctoral sobre l'Edat del Bronze; en concret els descobriments al Castellet del Porquet de l'Olleria i al Molló de les Mentires d'Aielo de Malferit. Ambdós, identificats com a dòlmen i túmul, anys després seran els primers jaciments prehistòrics que s'identifiquen sobre la superfície de les nostres muntanyes. Així, parafrasejant a Bernat Martí en el seu minucios treball sobre *Los poblados coronan las montañas* del 2002, «aquells poblats que dominen les altures i fan que l'Edat del Bronze siga aquell període en què tot el territori sembla poblat».

Anys després, en 1996, acompanyada de Bernat Martí i de Maria Victoria Goberna, bibliotecària del SIP entre 1974 i 1987, rebérem la donació d'un conjunt de medalles, diplomes, fotografies, manuscrits i altres objectes, pertanyents a Juan Vilanova y Piera i que ens va entregar el net, Juan Masiá Vilanova; donació que venia a completar-ne una altra feta amb anterioritat, en 1985, de la qual Maria Victoria Goberna havia donat compte en una publicació en la revista *Archivo de Prehistoria Levantina*, XX, de 1990.

VILANOVA Y PIERA. CAMINO A LA PREHISTORIA

En 1993 conmemoramos, desde el Museo de Prehistoria de Valencia, el centenario de la muerte de Juan Vilanova y Piera, investigador valenciano, catedrático de Geología y Paleontología, e introductor de la ciencia prehistórica en el Estado español. Figura destacada de la segunda mitad del siglo XIX, Juan Vilanova y Piera nació en Valencia en 1821, donde cursó la carrera de Medicina, aunque después se doctoró en Ciencias Naturales. Pensionado por el gobierno español, viajó a Francia, Italia, Suiza y Alemania para ampliar sus conocimientos sobre geología y paleontología y, al volver a España, se encargó de la cátedra creada *ex profeso* para él en la Universidad Central; impartió su docencia en el Museo de Ciencias Naturales. Entre sus aportaciones a la prehistoria peninsular destacamos la propuesta de una Edad del Cobre entre el Neolítico y la Edad del Bronce, y la defensa de la autenticidad de las pinturas de la cueva de Altamira.

Los actos de homenaje los organizaron el Departamento de Geología de la Universidad de Valencia, el Servicio de Investigación Prehistórica de la Diputación de Valencia y la Real Sociedad Económica de Amigos del País de Valencia, con el objetivo de profundizar en el conocimiento y la valoración de su obra, y del estado general de la ciencia española de la época, en concreto de la geología, la paleontología y la prehistoria. Entonces, y como arqueóloga del Servicio de Investigación Prehistórica, formé parte del comité organizador, de la mano del director del museo, Bernat Martí Oliver, junto al también arqueólogo del SIP Joaquim Juan Cabanilles, y un nutrido equipo de investigadores del Departamento de Geología.

Como parte integrante de esta institución, aquella fue la primera ocasión en la que mi trabajo se vinculaba a la figura del ilustre valenciano Juan Vilanova y Piera, si bien era conocedora de su obra y había consultado sus libros en relación con mi proyecto de tesis doctoral sobre la Edad del Bronce; en concreto los descubrimientos en el Castellet del Porquet de L'Olleria y en el Molló de les Mentires de Aiello de Malferit. Ambos, identificados como dólmenes y túmulos, años después serán los primeros yacimientos prehistóricos que se identifican sobre la superficie de nuestras montañas. Así, parafraseando a Bernat Martí en su minucioso trabajo sobre *Los poblados coronan las montañas* del 2002, «aquellos poblados que dominan las alturas y hacen que la Edad del Bronce sea aquel periodo en el que todo el territorio parece poblado».

Años después, en 1996, acompañada de Bernat Martí y de María Victoria Goberna, bibliotecaria del SIP entre 1974 y 1987, recibimos la donación de un conjunto de medallas, diplomas, fotografías, manuscritos y otros objetos, pertenecientes a Juan Vilanova y Piera y que nos entregó su nieto Juan Masiá Vilanova; donación que venía a completar otra realizada con anterioridad, en 1985, de la cual María Victoria Goberna había dado cuenta en una publicación en la revista *Archivo de Prehistoria Levantina*, XX, de 1990.

De la donació de 1985 cal destacar les publicacions, els manuscrits i les fotografies que cedí Juan Masiá Vilanova, catedràtic de Geografia i Història, comissari provincial d'excavacions arqueològiques des de 1954 i delegat provincial d'excavacions arqueològiques fins a la segona mitat de la dècada dels seixanta, raó per la qual va mantindre sempre una relació estreta amb l'arqueologia valenciana i amb el SIP. Part important de la donació eren els llibres de la biblioteca de Vilanova, que donà a conèixer Maria Victoria Goberna. Primeres edicions d'obres de Vilanova y Piera, alguna tan important i significativa com *Origen, naturaleza y antigüedad del hombre* (1872), els mapes geològics que impulsà la comissió del mapa geològic per a confeccionar la carta geològica nacional; llibres de la seua biblioteca particular i documentació fotogràfica, fotografies fetes en diferents ciutats europees a científics contemporanis, possiblement en el transcurs dels congressos als quals assistia. Escrits sobre paleontologia i geologia, quaderns de viatge per Europa entre 1849 i 1852, etc.

Ambdues donacions conformaren el que ara coneixem com a fons documental Juan Vilanova y Piera del Museu de Prehistòria de València, objecte d'un estudi acurat publicat en el Trabajo Vario del SIP número 114 del 2012; monografia excel·lent de Francisco Pelayo i Rodolfo Gozalo amb pròleg del nostre benvolgut col·lega Bernat Martí Oliver, en la qual es dona compte de la formació de Vilanova a Europa, les investigacions i la docència en la disciplina de geologia i paleontologia, el seu protagonisme en congressos internacionals, la seua labor com a divulgador, el reconeixement assolit com a autoritat científica i la seua preocupació per harmonitzar creences religioses i ciència moderna.

El llibre inclou la catalogació del fons documental Juan Vilanova y Piera del Museu de Prehistòria de València, que s'afig a d'altres aportacions prèvies dels autors, com la biografia i bibliografia de Vilanova que va traçar Rodolfo Gozalo en 1993, i els estudis de Pelayo sobre la formació científica de Vilanova en 1995; a més del treball conjunt de Salavert, Pelayo i Gozalo sobre *Los inicios de la Prehistoria en la España del siglo XIX*, del 2003, a propòsit del llibre de Vilanova *Origen, naturaleza y antigüedad del hombre*.

Ara, en el 2021, commemorem el segon centenari del seu naixement amb l'exposició «Vilanova i Piera. Camí a la Prehistòria», exposició de producció pròpia que comissarien la bibliotecària del Museu de Prehistòria i SIP, Yolanda Fons Grau, i l'arqueòleg Juan Salazar Bonet. Exposició que culmina, a hores d'ara, una llarga etapa d'estudi i de recerca, propiciada per les successives donacions de la família de Vilanova y Piera (donació Masiá Vilanova), a les quals hem d'afegir la de Natalia Mansilla Masiá (donació Mansilla Masiá), neta de Juan Masiá Vilanova, al llarg del 2020. Es tracta d'un nou lot format per un conjunt de fòssils, restes de fauna i indústria lítica que han passat a formar part de les col·leccions del museu. Donacions que han conformat l'important fons documental Juan Vilanova y Piera del Museu de Prehistòria de València: llibres, quaderns de camp, manuscrits, fotografies i objectes diversos reunits i presents en l'exposició «Vilanova i Piera. Camí a la Prehistòria», que ha motivat la present publicació. A tots ells, el nostre agraïment.

Maria Jesús de Pedro Michó
directora del Museu de Prehistòria de València

De la donación de 1985 hay que destacar las publicaciones, los manuscritos y las fotografías que cedió Juan Masiá Vilanova, catedrático de Geografía e Historia, comisario provincial de excavaciones arqueológicas desde 1954 y delegado provincial de excavaciones arqueológicas hasta la segunda mitad de la década de los sesenta, razón por la que mantuvo siempre una relación estrecha con la arqueología valenciana y con el SIP. Parte importante de la donación eran los libros de la biblioteca de Vilanova, que dio a conocer María Victoria Goberna. Primeras ediciones de obras de Vilanova y Piera, alguna tan importante y significativa como *Origen, naturaleza y antigüedad del hombre* (1872), los mapas geológicos que impulsó la comisión del mapa geológico para confeccionar la carta geológica nacional; libros de su biblioteca particular y documentación fotográfica, fotografías tomadas en diferentes ciudades europeas a científicos contemporáneos, posiblemente en el transcurso de los congresos a los que asistía. Escritos sobre paleontología y geología, cuadernos de viaje por Europa entre 1849 y 1852, etc.

Ambas donaciones conformaron lo que ahora conocemos como fondo documental Juan Vilanova y Piera del Museo de Prehistoria de Valencia, objeto de un estudio cuidadoso publicado en el Trabajo Vario del SIP número 114 del 2012; excelente monografía de Francisco Pelayo y Rodolfo Gozalo con prólogo de nuestro estimado colega Bernat Martí Oliver, en la que se da cuenta de la formación de Vilanova en Europa, sus investigaciones y docencia en la disciplina de geología y paleontología, su protagonismo en congresos internacionales, su labor como divulgador, el reconocimiento como autoridad científica y su preocupación por armonizar creencias religiosas y ciencia moderna.

El libro incluye la catalogación del fondo documental Juan Vilanova y Piera del Museo de Prehistoria de Valencia, que se suma a otras aportaciones previas de los autores, como la biografía y bibliografía de Vilanova que trazó Rodolfo Gozalo en 1993, y los estudios de Pelayo sobre la formación científica de Vilanova en 1995; además del trabajo conjunto de Salavert, Pelayo y Gozalo sobre *Los inicios de la Prehistoria en la España del siglo XIX*, del 2003, a propósito del libro de Vilanova *Origen, naturaleza y antigüedad del hombre*.

Ahora, en el 2021, conmemoramos el segundo centenario de su nacimiento con la exposición «Vilanova y Piera. Camino a la Prehistoria», exposición de producción propia que comisarán la bibliotecaria del Museo de Prehistoria y SIP, Yolanda Fons Grau, y el arqueólogo Juan Salazar Bonet. Exposición que culmina, ahora, una larga etapa de estudio y de investigación, propiciada por las sucesivas donaciones de la familia de Vilanova y Piera (donación Masiá Vilanova), a las que tenemos que añadir la de Natalia Mansilla Masiá (donación Mansilla Masiá), nieta de Juan Masiá Vilanova, a lo largo del 2020. Se trata de un nuevo lote formado por un conjunto de fósiles, restos de fauna e industria lítica que han pasado a formar parte de las colecciones del museo. Donaciones que han conformado el importante fondo documental Juan Vilanova y Piera del Museo de Prehistoria de Valencia: libros, cuadernos de campo, manuscritos, fotografías y objetos varios reunidos y presentes en la exposición «Vilanova y Piera. Camino a la Prehistoria», que ha motivado la presente publicación. A todos ellos, nuestro agradecimiento.

Maria Jesús de Pedro Michó
directora del Museo de Prehistoria de Valencia